M A G Y A R S Z O C I O G R Á F I A I I N T É Z E T

IGAZGATÓ: DR. KKISZTICS SÁNDOR EGYTEMI NY. R. TANÁR

MAGYAROK HORVÁTORSZÁGBAN

ÍRTA:

RUH GYÖRGY

SZOCIOGRÁFIAI ÉRTEKEZÉSEK TÁRA 4. SZÁM.

KIADJA A MAGYAR SZOCIOGRÁFIAI INTÉZET
BUDAPEST, II., KELETI KÁROLY-U. 5-7.

Felelős kiadó; Dr. Krisztics Sándor.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.
A kiadásért felelős: Mészáros József.

MAGYAROK HORVÁTORSZÁGBAN

Horvát-Szlavón ország területén a legősibb időkben íllyrek és kimberek laktak. *Augusztus* császár Kr. e. 35-ben elfoglalta Sisciát (Sziszek) és megvetette „Alsó Illirikum“ alapját. Ez a tartomány a Dunántúllal *és* a Bécsi erdőig terjedő résszel kiegészítve megkapta még a Kr. u. I. században a Pannónia nevet. Berendezése nagy erővel folyt: földjét a római földmérők teljesen felmérték és a római „centuriatio“ alapján osztották be. A közigazgatás és a katonai helyőrségek élén a konzuli rangú helytartó állott. Horvát-Szlavónország földje 389-ben a nyugatrómai uralom alól a keletrómai uralkodó birtokába ment át. A hún lökés következtében az V. század elején Bizánc kénytelen volt a Duna vonalánál megvonni határát. A hún birodalom felbomlása után ezt a területet gepidák vették birtokukba, akiket rövid időre (548—-568) a longobárdok követtek. Ezután az avarok vetették meg itt átmenetileg lábukat, de őket már a horvátok űzték el.

A horvátok őshazája Lengyelország keleti részében, valamint Közép- és Nyugat-Oroszországban a Dnyeszter és a Volga között volt. A VI. század végén a Kárpátoktól északnyugatra elterülő Fehérhorvátországba költöztek. 630 körül átkeltek a Kárpátokon és birtokukba vették Horvát-Szlavonország területét, elismerve a keletrómai császárság fennhatóságát..

Az akkori Horvátország (helyesebben Szlavónia) az Unán túl fekvő Kapela hegység túlsó oldalánál kezdődött s a Modrus, Lika és Korbava megyéket és Dalmácia északnyugati részét foglalta magában. Ezt a íulajdonképeni Horvátországot eleinte horvát hercegek, később horvát nemzeti királyok kormányozták.[1] A Kapelán túli Horvátország független királyság volt. Az a terület, amelyet később Szlavóniának neveztek (Zágráb, Várasd és Kőrös megye), a magyar honfoglaláskor a JNémetbirodalomhoz tartozott. *Szent László* magyar király az 1082—83. év telén foglalta el s alakította át magyar vármegyékké, élükre magyar a magyar királyoktól adózás és bíráskodás és katonáskodás tekintetében. Kezdetben a magyar királyi hercegek, később bánok kormányozták ezt tisztviselőket helyezett, és egyházilag is a magyar kalocsai érsekség alá helyezte. Később ezek a megyék mindnagyobb önállóságot nyertek, a Szlavóniát, amelynek lakossága nem volt horvát, hanem szlavón, (szlovén). A horvátok délről menekültek 1493-tól 1557-ig a törökök elől erre a területre és kiterjesztették országuk nevét ezekre a régi szlavón megyékre is. A régi Horvátországban a XI. század utolsó harmadában *III. Nagy Kresimir Péter* horvát király uralkodott, akinek nővérét *Géza* magyar herceg — a későbbi *I. Géza* király — vette feleségül.

[1] Eredetileg ezt a területet nevezték Szlavóniának. *Justiniani,* aki 1499-tôl 1503-ig volt a velenceic köztársaság követe a magyar királynál, is ezt bizonyítja: „il Regno, che si chiama hoggi di Dalmatia. anticadente ha nominato Schiavonia. da i popoli Schiavi, che al tempo di Giustiniano Imperatore venom di Sarmatiu, etc.“

Ebből a házasságból származott *Kálmán* és *Álmos* herceg. Mikor az utolsó horvát nemzeti király *II. István,* ki *III. Kresimirnek* unokaöccse volt, 1090-ben meghalt, a *horvát királyi trón női ágon* a *magyar királyi családra szállt. Szent László ezen* a jogon seregével benyomult a Kapelan túli Horvátországba és azt 1091 májusában a dalmát városok kivételével elfoglalta.[2] Unokaöccsét, *Álmost, l. Géza* király másodszülött fiát tette meg Horvátország királyává. *Szent László* halála után (1095) /. Géza elsőszülött fia, *Kálmán* következett a magyar trónon, s mivel *Álmos* lemondott, *Kálmán* lett Horvátország királya. Kálmán Horvátországot *mint anyai örökséget a magyar királysághoz csatolta* és felvette a horvát királyi címet is. Ett^l kezdve Horvát-Szlavónország 1918-ig csekély megszakításokkal unióban élt Magyarországgal. Λ kilencszázéves együttélést mindvégig Horvátország teljes államiságának elismerése jellemezte, soha egyetlen magyar király sem kísérelte meg, hogy ezt az államiságot megszüntesse, vagy hogy a horvát-szlavón társországokat az anyaországba beolvassza. Horvát-Szlavónországnak a Magyar Szent Korona szervezetében teljes kulturális ' és gazdasági önállósága volt. Mégis 1848-ban a bécsi kamarilla bujtogatására *Jellachich* József horvát bán fegyvert fogott Magyarország ellen. A szabadságharc leveretése után azonban Horvátország ugyanazt az elnyomatást nyerte jutalomként, amelyet Magyarország kapott büntetésből. Végül a *Deák* Ferenc befolyásával létrejött magyar-horvát kiegyezés (1868 : XXX. t.-c.) széleskörű autonómiát biztosított a horvát népnek; Horvát-Szlavonország élére ismét bán került. Ez az állapot 1918-ig állt fenn, amikor a szerbek megszállták Horvátországot és megszervezték a szerb-horvát-szlovén királyságot, mely később felvette a Jugoszlávia nevet.

Ekkor ütközött ki az ellentét az egyfajú, de különböző kultúrájú és vallású horvátok és szerbek között. A horvát népet a belgrádi kormány csak diktatórikus hatalommal tudta kormányozni. A horvátok és szerbek közötti állandó belső viszály látszólag elsimult az 1939. augusztus-26-án megkötött szerb-horvát kiegyezéssel, amikor a Száva- és Tengermelléki bánságokból megalakult a Horvát-bánság. A legutóbbi balkáni hadjárat során Jugoszlávia alkotóelemeire bomlott. Ennek eredményeként 1941. április 10-én Zágrábban proklamálták az önálló horvát királyságot. Ezáltal teljesedésbe ment a horvátok évszázados álma^ amelynek megvalósulása biztosítja a legműveltebb délszláv nép hegemóniáját a dravántúli területeken.

Horvát-Szlavónország területe a történelem folyamán sokszor változott. A VII. századtól a XVI. századig Horvátországot északon a Száva s ettől az Unával körülbelül párhuzamosan a tengerig futó vonal, nyugatra az Adriai-tenger, délre a Cetinje folyó, keletre a Verbász folyá határolta. A XVI. században ez az egész terület török kézre került. A magyarországi török hódoltság megszűnése után Horvátország egy része továbbra is a Török Birodalomhoz tartozott. Ebben az időbea csupán Zengg és Modrus-Fiume vármegyék alkották a polgári Horvátországot, míg a többi részből katonai határőrvidéket szerveztek. Szlavóniának déli része, valamint Belovár és Szentgyörgy vidéke szintén katonai kormányzás alá került. Ekkor a polgári Horvátország területe

[2] *Thuróczy* János (1435—1490) krónikájában Szent László hódításáról így írt: „Audaxit enim rempublicam Hungariae. Ipse primus Dalmatian», atque Croatian! suae monarchiae jure perpetuo subjugavit.“

9.818 km^2, Szlavónia területe 9.436 km^2 volt. Λ Dráva-Száva közti négy magyar vármegye: Pozsega, Szerem, Valkó (Valpo) és Verőce, 1083-tól 1526-ig magvarországi megyék voltak, 1526-tól 1699-ig a töröké lettek. 1699-től 1848-ig ismét a magvar anyaországhoz tartoztak.[3] Régebben nem is nevezték Szlavóniának (Tótországnak), csak 1746-ban kapta hivatalosan ezt a nevet, amikor *Mária Terézia* e négy megye területéből is katonai határőrvidéket hasított ki és a Valkó megye megszüntetése után maradt három megyét a bán fennhatósága alá rendelte. Azonban e három megye még 1746-tól 1848-ig is külön követeket küldött a magyar országgyűlésre s nem Horvátországgal együtt, melyhez sohasem tartozott. 1871-ben a katonai határőrvidék egy részét polgárosították és Horvát-Szlavónország területéhez csatolták, amelynek területe így 25.278 km^2-re nőtt. 1881-ben a még katonai közigazgatás alatt álló területet is a társországokhoz csatolták. Ettől kezdve Horvát-Szlavónország területe 1918-ig 42.541 km^2 volt (ebből Horvátország 25.879 km^2, Szlavónia 16.662 km^2 kiterjedéssel bírt). Jugoszlávia keretén belül a Horvát-bánság 1939-ben 66.393 km^2 területtel alakult meg. A jelenlegi horvát királyság 115.133 km^2 területtel bír.[4]

A világháború előtti Horvát-Szlavónország területén természetesen szlávok alkotják az uralkodó elemet. Horvátország vármegyéiben . (Belovár-Kőrös, Lika-Korbava, Modrus-Fiume, Várasd és Zágráb) 75%-os horvát többség képezi az őslakosságot. A szlavóniai vármegyékben (Pozsega, Szerem és Verőce) magyar volt az őslakosság. Szerbek mindkét országrészen nagy számban élnek. Horvátország és Szlavónia nemzetiségeiről először a múlt század elején Ludovicus *Nagy* tesz említést: „Croatia... a Slavis, et Croatis incolitur, admissis in Consortium Germanorum, Italorumque Coloniis. Slavonia... a Slavis, Serbis, seu Rascianis, Croatis, atque Valachis, et paucis Germanorum, atque Hungarorum Coloniis inhabitata...“ Számszerű adatokat a horvát-szlavónországi polgári népesség anyanyelvi megoszlásáról elsőízben *Fényes* Elek közöl. Az ő munkája alapján készült a világháború előtti horvát-szlavón területre kiszámítva a következő összeállítás.

[3] Az, hogy e négy megye a VIII. század elején még a magyar anyaországhoz tartozott, kitűnik *Eszterházi* Pál nádornak 1711-ben hozzájuk intézett leveléből, melyben többek közt ezeket írta: „Az recenter elmúlt pozsonyi congressusnak alkalmatosságából kegyelmes asszonyunknak eő Felsége plenipotentiariusa generalis commissarius gróf Schlick úr, úgy az ott lévő mágnások és nemes vármegyék s királyi városok ablegatusi jelenlétekben kegyelmeteknek ez levelünk által kívántuk értésére adnunk, obveniált annak okáért *ebben* a *Dráván túl voaló circulusban* comprehendalt nemes vármegyéknek, úgymint Valkovanensi. Posegensi, Sirmiensi, Verovicziensi egyetemben secundum idaeam portarum amii 1702 ad portas N. 252 y_2 juxta calculnm arithmeticum 1801. portion.“

Gyurikovics György a Tudományos Gyűjtemény 1836. évfolyamában (56—54. 1.), továbbá De situ et ambitu Slavoniae et Croatiae (Pestini 1841.) című műveiben mutatta ki, hogy e megyék Magyarország elválhatatlan részei.

Palugyay Imre „A kapcsolt részek történelmi s jogi viszonyai Magyarországhoz“ (Pozsony, 1836.) c. művében a 202—252. oldalon egész sereg oklevéllel és egyéb adattal bizonyította e területeknek Magyarországhoz való tartozását,

[4] Popolo di Roma, 1941. jún. 18-i számából.

Horoát-Szlavónország népességének anyanyelvi megoszlása 1840-ben.

Anyanyelv	Absz. szám	%
Magyar	5.151	*0.3*
Német	13.226	*0.8*
Szlovák (tót)	3.558	*0.2*
Horvát	777.880	*48.4*
Szerb 504.179	" *31.4*	
Sokác	297.747	*18.5*
Egyéb	5.989	*0.4*
összesen:	1,605.730	*100.0*

Fényes 298 ezer sokácot vett számba; ezek nagyrésze kétségtelenül horvát. A kisszámú tót szórványt főleg azok a szlavóniai tótok alkotiák, akik megőrizték nemzeti nyelvüket, nem horvátosodtak el. Λ XIX. század előtt magyarok már csak a Szerémségben (Szerem, Pozsega, Verőce és Valkó vm.) laktak kis számban. Ezek a törökvész alatt javarészt elpusztult ősi magyar lakosság csekély számú leszármazottai. Az 1870-es évek elején különösen Bács-Bodrog és Somogy megyéből indult meg a magyar telepesek nagyobb arányú bevándorlása a szlavóniai vármegyékbe és Belovár-Kőrös megyébe. Ez a bevándorlási folyamat a világháború kitöréséig tartott. Azt, hogy a Horvát-Szlavónországba bevándorló magyarság zöme a Bácskából és a Dunántúlról származott, bizonyítja nyelvezetük, szokásaik, ruházkodásuk és néprajzi adottságaik.

Horvát-Szlavónország népességének fejlődéséről anyanyelvek szerint az utolsó négy magyar népszámlálás nyújt tájékoztatást.

Horvát-Szlavónország népessége anyanyelvek szerint, 1880—1910.

Anyanyelv	1880[1]		1890[1]		1900[2]		1910[2]	
	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%
Magyar	41.417	*2.2*	68.794	*3.2*	90.781	*3.8*	105.948	*4.1*
Német	83.139	*4.4*	117.493	*5.3*	136.121	*5.6*	134.078	*5.1*
Szlovák	9.078	*0.5*	13.614	*0.6*	17.476	*0.7*	21.613	*0.8*
Román	2.044	*0.1*	2.826	*0.1*	920	*0.0*	846	*0.0*
Rutén	2.833	*0.1*	5.606	*0.2*	4.673	*0.2*	8.317	*0.3*
Horvát)	1,712.353	*90.5*	1,359.588	*62.2*	1,487.137	*61.6*	1,638.354	*62.5*
Szerb)			562.131	*25.7*	614.443	*25.4*	644.955	*24.6*
Vend	20.101	*1.1*	20.987	*0.9*	...	...	...	...
Cigány	3.482	*0.2*	4.893	*0.2*	...	...	...	...
Egyéb	18.051	*0.7*	32.478	*1.6*	64.753	*2.7*	67.843	*2.6*
Összesen	1,892.499	*100.0*	2,186.410	*100.0*	2,416.304	*100.0*	2,621.954	*100.0*

[1] Csak polgári népesség.
[2] Polgári és katonai népesség együtt.

Ez a tábla néhány érdekes megfigyelésre ad alkalmat. A szerbek arányszáma 1890 és 1910 között csökkenő tendenciát mutat. Ennek okát részben az elhorvátosodásban, részben pedig a horvát-szlavónországi szerb lakosság elég nagymérvű kivándorlásában kell keresnünk. Szembeötlő a románok fogyása, amely belső vándorlással magyarázható. Feltűnik a rutének és szlovákok nagyarányú szaporodása. Hogy az egyes nemzetiségek szaporodásáról vagy fogyásáról tiszta képet alkothassunk, tegyük vizsgálat tárgyává a népmozgalom főeredményeit,, nemzetiségek szerint, az 1906—1910. évek átlagában.

A horvát-szlavónországi nemzetiségek népmozgalma az 1906—1910. évek átlagában.

Ezer l é l e k r e e s e t t :

Anyanyelv	házasság kötés	élve-születés	halálozás	term, szaporodás
Magyar	*7.6*	*35.5*	*18.1*	*17.4*
Német	*93*	*39.8*	*23.6*	*16.2*
Szlovák	*8.7*	*47.6*	*27.0*	*20.6*
Rutén	*10.3*	*47.2*	*23.3*	*23.9*
Horvát	*8.8*	*38.6*	*25.9*	*12.7*
Szerb	*8.9*	*42.6*	*29.1*	*13.5*

A múlt század végén Trencsén vármegyéből néhány ezer szlovák költözött a szlavóniai megyékbe, ami szintén hozzájárult a szlavóniai szlovákság erős tényleges szaporodásához. A németek egy része őslakó, másik része pedig a múlt század utolsó évtizedeiben költözött be a Dunántúlról.

Hátra van még a horvát-szlavónországi magyar anyanyelvű lakosság kérdése, amelynek száma hetven év alatt 5 ezerről 106 ezerre nőtt. Mint már említettük, a szlavóniai megyék (a régi Szerémség) ősi magyar települések voltak. E megyék magyarsága azonban a török háborúk alatt majdnem teljesen elpusztult, úgyhogy a múlt század elején már csak ötezres autochton magyar töredék élt Szlavóniában. Pedig a török invázió előtt sok magyar élt ezen a területen! A magyarok 1071-ben foglalták el Belgrádot, sőt 1091-ig a régi Moesia egy részét is kezükben tartották s bár 1095-ben Nándorfehérvárt elveszítették, de a Szerémséget egész Zimonyig megtartották. A Szerémségbe akkor számosan átköltöztek a magyarok közül, különösen pedig azok, akik a Duna balpartján laktak. 1330-ban a bácsi püspökség fennhatósága alá tartozó szerémi főesperességnek a következő helységekben voltak főplébániái: Cserőgyön, Dombon, Várallján, Kamoncon, Mongoródon, Káromon, Szalánkemén. Még 1465-ben a mostani Szlavónia lakosainak túlnyomó része magyar volt és a mostani Horvátországban, az akkori Szlavóniában, számos várnak, várispánságnak birtokosa magyar főnemes, várnagya magyar nemes, katonája, jobbágya legnagyobbrészt közrendi magyar volt. Az abból az időből származó okiratok a következő magyar nemesi családokról tesznek említést a Szerémségben: Alsáni, Anyás, Bánfy, Bangay, Barocsay, Bekefi, Blagay, Bordahas, Bothos, Chegey, Csupor, Czudar, Dersfy, Fáncsy, Geréb, Hosszúbácsy, Kenderesi, Kengyel, Keserű, Kesey, Kórógyi. Lipóczy, Mikolay, Monohy, Ostfy, Pathay, Pogány, Porkoláb, Rohfy, Tharnóczay, Thétényi, Üsthy, Vér, Vizkövy. Az akkori Szerémség magyar jellegét bizonyítják még a községek, patakok, tavak, erdőségek magyar elnevezései. Azonban a török invázió előtti magyar nevű helységek közül alig egy-kettőnek maradt meg a magyar neve. E helységeket ugyanis a *Zsigmond, Albert* és *Mátyás* királyok alatt bevándorolt szerbek, valamint a török által felkoncolt, a magyar várak lerombolása és a várispánságok megszűnése következtében a török elől elmenekült magyar nemesek, várőrség, jobbágyság helyét horvátok foglalták el, akik e helységek, várak, patakok stb. magyar nevét a saját nyelvük szerint ejtették ki s így lassankint e nevek átidomultak és szláv hangzásúakká lettek. Így lett

Monoszlóból Moszlavina, Újlakból Ilók, Erdő végből Erdevik Kamoncból Kamenic Belcsényből Beocsin, Szilasból Szvilos, Nagyolaszból Mangyelosz, Bogdanfalvából Bogdanoyci, Pálfalvából Pavlovci, Bánból Bánovci, Tardból Tordinici, Erdődből Erdut, Karatnából Koritna, Keséből Kosinci, Rétfaluból Ritfala, Nekcséből Nasic, Gordovából Grdjevác, Dombóból Dubrava, Gerzencéből Gáresnica, Borsanócból Brsljanica, Marócából Moravcse, Tárnokból Tovarnik, Berekszóból Berkaszovo, Szerdahelyből Szredszka, Maradékból Maradik, Lacházából Vladiszlavci, Abradfalvából Obradovci, Bazából Bosut, Maróiból Morovics, Andrásfalvából Andriasevce, Apáthiból Opatovác, Csákból Csákovce, Mohácsból Mohove, Monostorból Nustár, Németiből Nemei stb. Sok helység magyar neve egészen eltűnt a viharos évszázadokban. Felső- és Alsó-Szent-Elek, Bereczkhegy, Veresparth, Nagyfáin, Péterhegye, Thariiócza, Kakukvölgy, Malomhegy, Ablakvölgye, Barázdafalva stb. nevű 1473. és 1514. évi okiratokban előforduló, Pozsega-, Eszék- és Orbász- (a Száván túl) megyékhez tartozott helységeket ezen a néven már senkisem ismeri s nem is tudjuk, hogy most mi a nevük. A régi okmányok alapján sok száz elszlávosított horvátországi és szlavóniai régi, magyar nevű helységet lehet kimutatni. Jóllehet 1481-ben az okiratok már az új, elszlávosodott elnevezéseket használják, elvitázhatatlan az a tény, hogy eredetileg a nevek magyarok voltak és a világháború előtti Horvát-Szlavónország legtöbb megyéjében magyar volt az úr. Mikor a szlavóniai megyék az anyaországnak még nem a kapcsolt részét, hanem valóságos tartozékát, Magyarország ötödik kerületét alkották, mikor Zala, Somogy és Baranya megyének déli határát nem a Dráva mosta, hanem lenyúlott az a Papuk, Bilo és Kálnik hegység lábáig, sőt azon túl; mikor Yerlkó megyét még nem darabolták szét, mikor a pécsi és kalocsa-bácsi püspökség határai a Száváig, sőt azoii túl terjedtek: ezekből az időkből másutt nem maradt nagyobb számban magyar, mint a Vuka-folyó mentén, a nádasok és posványok között fekvő Kórógyon, Haraszton, Szent-Lászlón, továbbá a szeremmegyei Erdővégen, Bingulán, Iregen. Maradékon és az Eszék melletti Rétfalun. Ezek képezték a *Fényes* által 1840-ben kimutatott ötezres horvát-szlavón országi magyarságot. Nem tekintve ezeket a még el nem horvátosodott magyar családokat, a többi, jelenleg is magyaroktól lakott helységekbe újabb letelepedés folytán jutottak el a magyarok. Némely letelepedés már több mint száz év előtt történt, mint pl. a stari-jankovcei (Szerem megye), de a tömeges letelepedések a nrnlt század hatvanas és hetvenes éveiben kezdődtek s a legnagyobb arányokat akkor érték el, amikor a határőrvidéket feloszlatták. Az 1870 körül megindult nagymérvű bevándorlási folyamat következtében 1900-ban már 113.179 volt Horvát-Szlavónországban a magyarországi születésű lakosság száma. Ezek legnagyobb része magyar anyanyelvű volt. A magyarok beköltözésének oka a kedvezőbb horvát-szlavónországi kereseti és megélhetési viszonyokban és az ottani olcsó földárakban keresendő.

A határőrvidék feloszlatása után a határőrök (granicsárok), akik a kincstártól a határ őrzése fejében fát, sót és földet kaptak és adómentességet élveztek, katonáskodásuk alatt elhanyagolt földjüket olcsó pénzért eladogatták. A szlavóniai és belovármegyei vásárokra jaro zalai, baranyai, somogyi és bácskai magyar gazdák tudomást szereztek arról, hogy a határtól 40—50 kilométerre 15—50 forint egy hold

föld ára. Megnézték a földeket és józan magyar ítélőképességükkel megláttak, hogy azokból szorgalmas munkával jó termőföldet lehet varázsolni. Otthon jó árért eladták 1—2 holdas törpebirtokukat és akinek 1—2 ezer forintja volt, az 20—25 holdas birtokot vásárolhatott Szlavóniában, tágas házhelyet, házat meg gazdasági épületeket pedig ráadásul kapott. Értékes állatjaikat otthonról magukkal hozták és csakhamar megindult itt a szláv tenger közepén a teremtő magyar élet. A bevándorlás négy főirányban és több főrajban történt:

1. Az egyik főirány a Dunán és Fruskagorán át Szerem megyének főleg a keleti részén (rumai és iregi járás), valamint e megye északnyugati részén (doki, sidi és vukovári járás) és a megye délnyugati részén (zsupánjai járás) a Száváig terjed. Itt főkép a bácskai magyarok találtak új otthonra.

2. A letelepedés másik főiránya a verőcemegyei. Ennek egyik főraja Verőce megye északkeleti részében, az északi járásban a magyarok által sok évszázad óta lakott „vukamenti“ terület szomszédságában és lejjebb a Gjakovár vidékén terjedő síkságon telepedett le. A másik főraj a Drávától a Papuk-hegységig elterülő rónaságon a nasici, szlatinai és dolnji-miholjáci járásban foglalt helyet. A harmadik főraj a Dráva- és Bilo-hegység közti síkságon, a verőcei járásban telepedett le. E főirányt főleg Somogy, Győr és Baranya megyéből kivándorolt magyarok követték.

3. A harmadik főirány a pozsegamegyei. A főraj a Szlavónia határát képező Ilova-folyó és a Papuk-hegység nyugati részéig terjedő, részben sík, részben lankás vidéken (a daruvári, pakráci és kisebb számban a novszkai járásban) telepedett le. Három kisebb raj szétszórva Ujgradiska, Pozsega és Bród vidékén foglalt helyet.

4. A negyedik főirány a belovármegyei. Az egyik főraj a Bilo-kegységen át a Moszlavina- és Garics-hegységig vonult és a beiovári járás síkságán, valamint a grubisnopoljei és gresnicai járás lankás vidékén, a másik főraj a Császma-, Lónya- és Ilova-folyók és a moszlavinai hegységek közti rónaságon telepedett le. Ezt, valamint a harmadik főirányt a zala-, somogy-, vas- és tolnamegyei magyarok választották. Csupán 1880 és 1890 között Horvát-Szlavónországba vándorolt:

Bács-Bodrogvm.-ből		28.644 lélek
Somogy	„ „	11.089
Baranva	„ „	6.322
Zala	„ „	5.656 „.
Tolna	„ „	
Torontói	„ „	megyénként mintegy
Veszprém	„ „	2-3.000 lélek
Vas	„ „	
Trencsén	„ „	

1891-ben Szerem vármegyében 49.298, Verőcében 32.989, Pozsegában 11.049 és Belovár-Kőrösben 11.270 magyarországi születésű személy élt.

A következő tábla ismerteti a horvát-szlavónországi törvényhatóságok népességének anyanyelv szerinti megoszlását 1910-ben. Ebből megfigyelhetjük a magyarság számának alakulását az egyes törvényhatóságokban.

Horvát-Szlavónország népességének anyanyelvi megoszlása 1910-ben, törvényhatóságonként.

a) Horvátország

Anyanyelv	Belovár-Rörös		Lika-Korbava		Modrus-Fiume		Varasd		Zágráb	
	vármegye									
	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%
Magyar	14.224	*4.3*	22	*0.0*	899	*0.4*	624	*0.2*	2.040	*0.4*
Német	4.235	*1.2*	68	*0.0*	592	*0.3*	587	*0.2*	1.558	*0.3*
Szlovák	386	*0.1*	3	*0.0*	64	*0.0*	26	*0.0*	112	*0.0*
Román	1	*0.0*	2	*0.0*	6	0.0	2	*0.0*	8	*0.0*
Rutén	281	*0.1*	2	*0.0*	4	*0.0*	—	—	15	*0.0*
Horvát	253.687	*76.3*	100.346	*49.0*	152.210	*65.7*	288.536	*98.3*	386.522	*75.1*
Szerb	44.533	*13.4*	104.036	*50.9*	78 894	*32.3*	2.152	*0.7*	118.661	*23.0*
Egyéb	15.245	*4.6*	231	*0.1*	2.985	*1.3*	1.685	*0.6*	6.098	*1.2*
Összesen	332.592	*100.0*	204.710	*100.0*	231.654	*100.0*	293.612	*100.0*	515.014	*100.0*

b) Szlavónia

Anyanyelv	Pozsega		Szerém		Verőce	
	vármegye					
	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%
Magyar	16.462	*6.2*	27.525	*6.9*	35.927	*14.1*
Német	13.143	*5.0*	61.527	*15.5*	29.497	*12.2*
Szlovák	3.352	*1.3*	13.706	*3.5*	3.583	*1.5*
Román	154	*0.0*	511	*0.1*	50	*0.0*
Rutén	2.888	*1.1*	4.634	*1.2*	428	*0.2*
Horvát	142.616	*53.7*	103.998	*26.2*	124.769	*51.8*
Szerb	66.783	*25.2*	177.456	*44.7*	43.769	*18.1*
Egyéb	19.874	*7.5*	7.748	*1.9*	5.019	*2.1*
Összesen	265.272	*100.0*	397.103	*100.0*	241.042	*100.0*

c) Városi törvényhatóságok

Anyanyelv	Eszék tjv.		Varasd tjv.		Zágráb tjv.		Zimony tjv.	
	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%
Magyar	3.729	*11.9*	471	*3.5*	4.028	*5.1*	1.999	*11.7*
Német	11.269	*35.9*	585	*4.4*	4.458	*5.6*	6.559	*38.4*
Szlovák	108	*0.4*	15	*0.1*	125	*0.2*	135	*0.8*
Román	14	*0.0*	—	—	22	*0.0*	76	*0.4*
Rutén	11	*0.0*	—	—	46	*0.0*	8	*0.0*
Horvát	12.625	*40.2*	11.497	*85.8*	59.348	*75.1*	2.200	*12.8*
Szerb	2.889	*9.2*	232	*1.7*	3.897	*5.0*	5.653	*33.0*
Egyéb	743	*2.4*	398	*1.5*	7.116	*9.0*	501	*2.9*
Összesen:	31.388	*100.0*	13.398	*100.0*	79.038	*100.0*	17.131	*100.0*

Horvát-Szlavónországnak 4 törvényhatósági jogú és 13 rendezett tanácsú városa volt 1910-ben. A 17 városnak összesen 237.045 lakosa volt. A városi lakosságból 16.627 (7.0 *%)* volt magyar, 149.045 (62.9 *%)* horvát és 26.556 (11.2 *%)* szerb. A magyarságnak 15.7 %-a volt városlakó.

Következőkben azokról a horvát-szlavónországi helységekről közlünk összeállítást, ahol 1910-ben a lakosságnak több mint **10** %-a **volt** magyar anyanyelvű:

Község ill. város	A lakosság	A magyar anyanyelvüek száma	A magyarság aránya %
Belovár-Körös vm.			
Garešnica	8.560	9.60	*11.2*
Grubišno Polje	7.462	951	*12.7*
Popovača	9.806	1.013	*10.3*
Severin	8.314	1.479	*17.8*
Velika Pisanica	3.624	833	*23.0*
Veliki Grdjevac	10.822	1.535	*14.2*
Pozsega vm.			
Antunovac	2.324	313	*13.5*
Badljevina	4.715	536	*11.4*
Brestovac	2.133	342	*16.0*
Bród (város)	10.200	2.538	*24.9*
Brodski Varoš	2.276	237	*10.4*
Daruvár	2.644	559	*21.1*
Dežanovac	4.529	1.707	*37.7*
Gaj	2.204	790	*35.8*
Gjulaves	3.411	925	*27.1*
Končanica	1.902	260	*13.7*
Lipik	4.553	648	*14.2*
Medjurić	2.866	383	*13.4*
Pakrác	3.254	366	*11.2*
Uljanik	2.825	463	*16.4*
Veliki Bastaji	4.640	735	*15.8*
Szerém vm.			
Andrijaševci	1.940	228	*11.8*
Beočin	3.834	1.225	*32.0*
Berak	915	175	*19.2*
Bežanija	2.687	463	*17.2*
Bingula	1.683	217	*12.9*
Bogdanovci	771	117	*15.2*
Bršadin	1.142	192	*16.8*
Čakovci	838	571	*68.1*
Čalma	1.981	206	*10.4*
Erdővég	5.028	722	*14.4*
Gaboš	821	132	*16.1*
Hrtkovci	2.518	619	*24.6*
India	7.423	1.559	*21.0*
Ireg	5.512	751	*13.6*
Kórógy	1.067	1.048	*98.2*
Maradék	2.443	1.125	*46.0*
Marinci	853	402	*47.1*
Markušica	1.883	344	*18.3*
Neradin	1.992	316	*15.9*
Nikinci	2.005	874	*43.6*
Ójankovác	1.203	694	*57.7*
Opatovác	968	445	*46.0*
Platičevo	2.068	412	*19.9*
Putinci	2.076	480	*23.1*
Sot	1.257	502	*39.9*
Sotin	1.764	351	19.9
Svinjarevci	865	128	*14.8*
Tordinci	1.380	159	*11.5*
Veliki Radinci	2.206	258	*11.7*
Vinkovce	9.220	1.391	*15.1*
Voganj	1.478	539	*36.5*
Vrdnik	4.017	957	*23.8*
Zimony tjv.	17.131	1.999	*11.7*

Község ill. város	A lakosság	A magyar anyanyelvűek száma	A magyarság aránya %
Verőce vm.			
Alsómiholjác	5.374	808	*15.0*
Bračevci	2.364	248	*10.5*
Cabuna	4.789	1.746	*36.5*
Čepin	4.451	790	*17.7*
Dálya	6.088	682	*11.2*
Djakovački Selci	1.262	292	*10.5*
Drenje	5.456	643	*18.6*
Erdőd	1.779	552	*31.0*
Ernestinovo	3.124	1.021	*32.7*
Eszék tjv.	31.388	3.729	*11.9*
Felsőmiholjác	5.678	1.203	*21.2*
Feričanci	4.914	729	*14.8*
Gradina	5.333	2.237	*41.9*
Haraszti	2.770	1.461	*52.7*
Klokočevci	5.220	819	*15.7*
Lukács	5.271	1.455	*27.6*
Orahovica	9.224	1.718	*18.6*
Podravska Moslavina	4.789	994	*20.8*
Rétfalu	2.559	616	*24.1*
Slatinski Drenovac	6.728	920	*13.7*
Sopje	4.757	714	*15.0*
Suhopolje	5.626	1.375	*24.5*
Spisić Bukovica	7.808	1.239	*15.9*
Szlatina	7.775	1.433	*18.4*
Tenye	4.567	556	*12.2*
Valpó	5.739	770	*13.4*
Verőce	8.140	1.352	*16.6*
Viljevo	3.559	727	*20.4*
Vočin	6.587	918	*13.9*

E felsorolt városok és községek egynémelyikéről pontos monográfiái adatok állnak rendelkezésre.

Eszék. Eszék Szlavónia legnépesebb városa, melyben a legtöbb magyar lakott 1910-ben. Lakossága 1469-ben még színmagyar volt. Eszék (a régi okiratokban *Ezek, Ezegh, Essek)* hol Baranya megyéhez (pl. 1455-ben, 1472-ben), hol meg Valkó megyéhez tartozott (pl. 1494-ben). 1910-ben Eszéken és vidékén 12 ezernél több magyar lakptt.

Velika Pisanica. A magyarság 1882-től kezdve vándorolt ide kisebb-nagyobb rajokban 1896-ig. Nagy része Somogy, kisebb része Baranya vármegyéből jött. Velika Pisanicának 1880-ban csak 575 lakosa volt. A magyar bevándorlás következtében a lélekszám 1885-ben 1091-re, 1890-ben 1535-re és 1910-ben 3624-re szaporodott.

Veliki Grdjevac. E község helyén állt a XIII—XV. században *Gordovavára,* az akkori Gordova megye székhelye, melyet. *IV. Béla* egykor *Benedek* mosonyi főispánnak, *Zsigmond* király pedig *Fáncsy* László bánnak és fiainak adományozott. Gordovaváráról utoljára 1435-ben történik említés. Az itt letelepedett magyarság Somogy, Zala és Baranya megyéből költözött ide 1890 körül.

Grubisno Polje. A határőrvidék fennállása idején a várasd—gyurgyeváci határőrezred egyik kapitánysága székelt itt, A Somogy megye Segesd, Toponár, Berzence és Zala megye Letenye és Komárváros vidékéről jött magyarság 1873 óta telepedett le ebben a községben.

Garesnica. A gerzencei várispánság területén épült a mai Garesnica község. A gerzencei várispánságot 1277-ben *IV. László* király a zágrábi

püspöknek adományozta. Gerzence váráról egy 1353 évben kelt okirat is említést tesz, melyet *István,* szlavón-horvát-dalmát herceg írt a zágrábi káptalanhoz *Szentjakabi* Tamás gerzencei várispán és *Thar* János birtokcseréje ügyében. Később a várispánságot Kőrös-megyéhez csatolták. A gerzencei örökös főispán címét a zágrábi püspökök is viselték. Λ mult század végén somogyi és zalai magyarok telepedtek le a községben.

Medjuric. A *Vojkfy* és *Thétényi* családok közt folyt birtokper Megyurics községre is vonatkozott. A perben *Dénes* nádor hozott ítéletet 1228-ban *Vojkfy* javára, ki teljes hitelű okiratokkal bizonyította igazát. Az okiratokat ugyanis még *Szent István, I. Béla* és utódaik adták ki.

Antunooac. Az itteni magyarság Győr és Komárom megyéből származik és ősei 1836-ban telepedtek meg. A község régi neve *Kohoda* volt. Antunovaetól 6 km-re fekszenek *Koroghvár* romjai. Koroghvár a legrégibb vonatkozó okiratban, ú. m. az 1290-iben *Kouroughwaar,* a későbbiekben *Korodvár* és *Koroghvár* név alatt fordul elő. *IV. Béla* király 1258. augusztus havában adományozta a várat a *Kórógyi* családnak. Koroghvár tehát valószínűleg már a tatárjárás előtt fennállt. 1472-ben a *Rozgonyi* család, később a *Csupor, Ungor, Geréb,* majd *Pongrácz* családok kapták.

Kórógy. Kórógy a régi Valkó (Valpó) megye ősmagyar községe. Az ittlakó református magyarság ősei az 1241. év április 11-i mohi-pusztai szerencsétlen csata után menekültek a Vuka folyónak erre a mocsaras vidékére és alapították Kórógyot, melynek első neve *Kuelges* (Kölgyes) volt. Uráról, a *Kölgyesi* családról nevezték így. *Kölgyesi* János 1296. március havában cserébe adta *Kórógyi* Fülöpnek *Zevebog* szintén drávántúli birtokáért. 1296-ban *Kuelges,* 1343-ban *Korongh,* 1434-ben *Kis-Korogh, Kelges-Korogh* és *Korogd* név alatt említik az abból a korból való okiratok Kórógy falu nevét a *Kórógyi* családtól vette és nem a tőle 18 km-re fekvő Koroghvártól.

Cakovci. Ez a község 1439- és 1514-ben még Chak (Csák) nevet viselt s abból az időből fennmaradt okiratok szerint a *Bajáki* és *Maróti* családok tulajdona volt. A betelepített szerbek később adták szerb nevét. Cakovci 1826-ban még tiszta szerb község volt. Néhány év múlva Baranyából és Bácskából magyarok kezdtek letelepedni, akiknek száma 1840-ben már annyira szaporodott, hogy katolikus magyar iskolát létesítettek maguknak.

Újankovác. Ójankovác (Jankovci-Stari) a régi iratokban *Ivánfalva* (1337), később *Ivánch* (1550 körül), még később *Iroanomcz,* majd *IvankoOo* néven szerepel. Az ójankováci magyarok dédszülei 1820 körül telepedtek ide a Bácskából.

Maradék. Maradékot a szerbek *Maradiknak* hívják, mely szónak a szerb nyelvben nincs értelme, ami régi magyar volta mellett bizonyít. Az Árpád-kori magyarság a török elől menekült el innen. Az új honfoglalás során magyarok a múlt század hatvanas éveiben kezdtek itt letelepedni.

Opatovác. Ezt a helységet régen, amikor még Valkó megyéhez tartozott, *Apálhinak* hívták. Később, 1691-ben, mikor szerbek települtek a Szerémségbe, lett belőle Opatovác. Eredetileg a *Horváthy* család birta, de Mária királynő 1387-ben, mert fellázadtak ellene, elkobozta

tőlük s *Garay* Miklósnak és Jánosnak adományozta a vásár- és dunai révjoggal együtt.

Nikinci. 1737-ben albánok telepedtek meg ebben a községben. Közvetlenül a világháború előtt még 19 család tartotta magát albán származásúnak, a többi teljesen elhorvátosodott, de már csak négy öreg ember tudott albánul beszélni. Magyarok és svábok a múlt század ötvenes éveitől kezdve telepedtek le Nikinciben a Bácskából, főleg Temerinből, Földvárról, Magyarbecséről, Bácsalmásról, Bácshegyesről, továbbá Csongrád és Tolna megyéből.

Sot. A XIII—XV. században *Sath* (Zath) volt a neve és az eltűnt Valkó megyéhez tartozott. Régebben a falu a *Horváthy,* majd a *Garay* «saladé volt, később a *Ráskai* és a *Geréb* családok kezére került. Magyarok az 1852. évben telepedtek le s a Bácskából jöttek ide.

Hrtkovci. A község régi neve *Herkóca.* Lakosai magyarok, németek, horvátok és elhorvátosodott albánok. Ez utóbbiak még 1737-ben telepedtek le és közülük 1910-ben már csak a nagyon öreg emberek beszéltek albánul. A magyarok 1868-ban kezdtek letelepedni és azóta a világháborúig minden évben új családok jöttek a Bácskából, főleg Temerinből, Óbecséről, Adáról és Péterrévéről.

Vrdnik. Ez a község valamikor város volt és várával együtt a kalocsai érsek tulajdonát képezte. Régi neve *Rednek.*

Bogdanooci. Bogdanovci múltjából azt tudjuk, hogy 1427-ben *Zsigmond* király *Garay* Jánosnak adományozta s akkor *Bogdánfalvá*nak hívták. 1481 óta már Bogdanovci volt a neve a szerbek tömeges beözönlése folytán.

Ireg, Ireg 1497-ben *Kölpényi* János és György rác despoták tulajdonát képezte. 1910-ben az ittlakó magyarok egy része nazarénus volt.

Bingula. Bingula valamikor város volt. Régi neve *Bingola* és *Bingala.* Hajdan három római katolikus plébániája is volt. 1910-ben azonban már a lakosság 40.6 *%* -a görög keleti szerb volt. Bingula 1445-ben a *Maróii* családé, 1477- és 1519-ben *Bátori* István országbíróé volt.

Tordinci. Tordinci, a hajdani *Tard,* ősi magyar település volt, de javarészben elhorvátosodott. A tatárjárás idején erre a vidékre menekült magyarok alapították és azok kisszámú leszármazottai most is itt élnek. Tard neve először egy 1267-ben, tehát a tatárjárás után 28 évvel kelt okiratban szerepel.

Haraszti. Haraszti község neve egy 1430-ban kelt oklevélben *Harazthy,* 1453-ban *Harasthy* és 1484-ben *Harazíh* néven fordul elő. 1910-ben 150 református magyar családot számláló falu volt. Eredetük bizonytalan, de hogy a török invázió idején őseik már itt laktak, arról a szájhagyomány szól. Ez a magyar sziget református hitének köszönheti, hogy nem olvadt be a horvátságba.

Rélfalu. Ősi magyar község, eredeti neve *Magyarrétfalu.* 1398-ban *Maróthy* János, 1453-ban pedig *Szentpéteri* Miklós tulajdona volt. Egy 1514-ben keltezett okmányban Rétfalu néven szerepel.

Podravska-Moslavina. Az 1077-ben keletkezett és 1743-ban megszűnt Valkó megye községe volt *Monoszló.* Egyházilag a pécsi püspökséghez tartozott.

Orahovica. Orahovica régi vára a hozzá tartozó birtokkal 1380 táján *Horoáthy* Péteré, azután *Horváthy* Pál zágrábi püspöké, majd *Garay* Miklósé volt. *Ujlaky* Lőrinc 1495-ben birtokolta. Később a *Pejacsevich* s 1733-ban a Macedóniából bevándorolt *Mihalovich* Családé

lett A kereszteshadjáratok idejében a templáriusok, 1543—1684-ig a törökök birtokolták.

Szlatina. Szlatina régen tiszta szerb falu volt. A magyarok 1858 óta kezdtek megtelepedni.

A horvát-szlavónországi szórványmagyarok sorsa mindig aggodalommal töltötte el a magyarságot. Féltették őket — és nem alaptalanul — a nyelvi asszimilációtól, a horvát közigazgatási hatóságok ellenszenvétől. Gyermekeik hazafias tanítására a M. Á. V. gondolt először. Az Államvasutak igazgatósága 1890-ben Kamerál-Moravicán, 1894-ben Bródban, Vinkovcen és Zágrábban, 1897-ben pedig Eszéken magyar iskolát létesített, hogy a vasutasok és más magyar szülők gyermekei anyanyelvükön nyerhessenek oktatást. A derék vasutasok magyar kultúrmunkáját folytatta 1904— 1918-ig a Julián-egyesület. A református magyar gyermekek magyarnyelvű oktatásáról pedig a református egyház gondoskodott iskolák felállításával (Velika Pisanicán, Daruvárott, Beskán, Nikincin, Maradékon, Terezovácon, Imsovoselón, Vukováron, Szentlászlón, Kórógyon, Harasztin, Tordincin, Brekinskán, Rétfalun, Korenicsánban és Zágrábban).

A *Julián-egyesület* nevét találóan a *IV. Béla* idejében élt *Juliánus* domonkosrendi szerzetesről vette, aki négy társával felkutatta az Uraiban maradt pogány magyarokat. A Julián-egyesület vezetősége is a horvát—szlavonországi magyarság felkutatását és nemzeti jellegének megmentését tűzte ki célul. Az Egyesület 1904 áprilisában alakult. Az alakuló gyűlés után, melyen gróf *Széchenyi* Béla koronaőr. *Kollányi* Ferenc apát és *Pékár* Gyula író ismertették az Egyesület célját, gróf *Széchenyi* Béla elnök, *Tarhovich* József igazgatósági elnök és gróf *Klebelsberg* Kunó ügyvezető igazgató vezetésével kezdetét vette a munka. Az Egyesület fáradhatatlan tanítói a magyar szórványokban magyar iskolákat, esti analfabéta tanfolyamokat, magyar gazda- és olvasóköröket, könyvtárakat szerveztek, sokszor a horvát közigazgatási tisztviselők, lelkészek és tanítók magyarellenes magatartása ellenére. 1914-ben már 75 Julián-iskolában folyt magyarnyelvű oktatás, 144 tanerővel és közel 8.000 tanulóval. Az Egyesület nagy gondot fordított a felnőttek iskolánkivüli népművelésére is. 1912-ben már 27 ezer példányban jelent meg a Julián-Naptár, mely fontos tanácsokkal szolgált a magyar gazdáknak. A Julián-egyesület nemzetmentő munkája ellenére a nyelvi asszimiláció erőszakosan folyt, Horvát-Szlavónországban találkozhatunk Berecz, Bodor, Dencs, Dér, Gömöri, Juhász, Mágócs, Papp nevű emberekkel, akik egy szót sem tudnak magyarul és horvátoknak vallják magukat. A vukamenti ősi magyar település magyarsága még tisztán őrizte meg tájszólását (pl. Jóska-Jauskau, sáska-sauskau, Kórógy-Kauraugy. mosolygás-mosoigaós, leány-laóny, három-haórom, szép-szév stb.), azonban sok szórványban a magyar nyelvet már horváttal keverve beszélik, pl.: Oda voltam a nagy blatában (sárban), eltörött a tocsakom (talyigám), jedva (majdnem) tri dana (három napig) jöttem.

1918-ban bekövetkezett az összeomlás; a Julián-iskolák becsukták kapuikat.

Elképzelhető, hogy Jugoszlávia keletkezése után milyen nagyarányú szlávosító politikát kezdtek itt a szerb hatóságok. A magyarok ekkor már tízezerszámra tűntek el a szerb statisztikai kimutatásokban. Ezt igazolja következő összeállításunk, amely ismerteti Horvát-Szlavónország népeségének anyanyelvi megoszlását 1921-ben.

Törvényhatóságok	Összes lakos	Magyar	Német	Szerb és horv.	Szlovén	Egyéb
Belovár-Körös zsup.	330.994	10.625	3.724	300.945	2.098	15.700
%	*100.0*	*3.2*	*1.1*	*90.9*	*0.6*	*4.2*
Varasd város	13.647	133	293	12.187	699	335
%	*100.0*	*1.0*	*2.1*	*89.3*	*5.1*	*2.5*
Varasd zsupánság	291.168	181	423	288.747	1.210	607
%	*100.0*	*0.0*	*0.1*	*99.2*	*0.4*	*0.3*
Eszék város	34.485	2.106	10.077	20.512	620	1.170
%	*100.0*	*6.1*	*29.2*	*59.5*	*1.8*	*3.4*
Verőce zsupánság	242.597	25.349	28.346	179.360	983	8.559
%	*100.0*	*10.4*	*11.7*	*73.9*	*0.4*	*3.6*
Zágráb város	108.674	1.206	3.545	91.732	8.699	3.493
%	*100.0*	*1.1*	*3.3*	*84.4*	*8.0*	*3.2*
Karlovác város	16.865	102	319	15.438	685	321
%	*100.0*	*0.6*	*1.9*	*91.5*	*4.1*	*1.9*
Zágráb zsupánság	487.851	542	913	481.319	2.713	2.344
%	*100.0*	*0.1*	*0.2*	*98.7*	*0.6*	*0.4*
Lika-Korbava zsup.	199.539	29	72	199.191	92	155
%	*100.0*	*0.0*	*0.0*	*99.9*	*0.0*	*0.1*
Modrus-Fiume zsup.	220.865	164	382	217.242	1.408	1.669
%	*100.0*	*0.1*	*0.2*	*98.3*	*0.6*	*0.8*
Pozsega zsupánság	260.089	9.305	10.946	213.365	1.291	25.182
%	*100.0*	*3.6*	*4.2*	*81.8*	*0.5*	*9.9*
Zimony város	18.528	451	6.631	10.158	260	1.028
%	*100.0*	*2.4*	*35.8*	*54.8*	*1.4*	*5.6*
Szerém zsupánság	389.098	19.829	58.133	286.677	1.636	22.823
%	*100.0*	*5.1*	*14.9*	*73.7*	*0.4*	*5.9*
Összesen	2,614.378	70.022	123.804	2,316.873	22.392	81.287
%	*100.0*	*2.7*	*4.7*	*88.6*	*0.9*	*3.1*

Horvát-Szlavónország területén a lakosság 1910-től 1921-ig 7.576 lélekel csökkent, ami részint a világháború, de főleg az uralomváltozás következménye. A szerbek és horvátok száma ugyanezen idő alatt több mint 30 ezerrel emelkedett. Míg a németek száma kb. 10 ezerrel fogyott, α magyarság számában 35 ezres csökkenés észlelhető. Kétségtelen, hogy sok magyar visszaköltözött Magyarországba, sokan áttelepedtek a Vajdaságba, de ezek száma aligha tehet ki 55 ezret. A nagyarányú csökkenés inkább az erőszakos asszimiláció következménye.

Az 1931. évi jugoszláv népszámlálás anyanyelvi adatait a szerbek egyáltalán nem adták ki. A horvát *Hospodarska Svornost* 1940-ben készített egy kimutatást a Horvát-bánság lakosságának nemzetiségi megoszlásáról. Eszerint a Horvát-bánság területén élő lakosságnak csak 1.4 %-a (64.431) magyar. Ez a szám feltétlenül hibás.

Amikor 1939 aug. 26-án létesült a Horvát-bánság, a magyar szórványok helyzete is némileg javult. Megalakult a *Horvátbánsági Magyar Közművelődési Közösség,* melynek alapszabályait 1940 áprilisában a horvát bán jóváhagyta. A Közművelődési Közösség magáévá tette a világháború előtt oly értékes munkát végzett Julián-egyesület célkitűzéseit: a horvátbánsági magyarság szellemi, esztétikai, erkölcsi és társadalmi kultúrájának ápolását, valamint anyagi és társadalmi helyzetének javítását. Jugoszlávia felbomlásakor, ill. az önálló horvát állam proklamálásakor, a Közművelődési Közösségnek már Beocinban, Jarnaricán, Alsómiholjácon, Eszéken, Djakovacki Selcin, Grubisno Polyen, Grabovacon, Bedeniken, Velen, Sredisten, Harasztiban, Szentlászlón és Kórógyon voltak fiókegyesületei. A Közművelődési Közösség szép reményekre jogosító munkájáról a független horvát állam megszületése óta nincsenek értesüléseink.

A jelenlegi horvát királyság népessége egy legújabb horvát forrásból származó közlés szerint 7,080.629. Ezek közül 5,200.000 horvát, 1,548.000 szerb, 145.000 német és 70.000 magyar anyanyelvű.[1] Ez a horvátországi magyarság — amelynek számát még ma is, túlzás nélkül 80—85 ezerre tehetjük, — évtizedek óta áll a szláv tenger ostromlá hullámai közt és közben lassan lemorzsolódik, pedig nem szabad veszni hagynunk ezt az egészséges, értékes horvátországi magyar parasztságot.

[1] Popolo di Roma, 1941. jún. 18-i számából.